

Віктар Дайліда

...страшна глядзець,
як конь памірае...

«Эх, коні, коні...»

Эсэ

Тут, на скрыжаваньні дарог, вечна збой народу, асабліва раніцой. Заўсёды гучыць лаянка (трохпавярховая маты-пераматы, прытым, арыгінальная, высокамастацкая). Тут і рогат, і выкрыкі, і песні – з самай раніцы. Чаго тут толькі не наслушаешся. Божа мой, затыкай вушы і ўцякай у белы сьвет.

За агародам майі хаты раскінуліся розныя калгасныя пабудовы: кароунікі, цялятнік, стайні, «весавая», зернеклад, КЗС; бліжэй да лесу – кармацэх, сянажныя траншэі, сарцроўка, бурты бульбы і буракоў.

Калі я выганяю на ўзылесак сваіх бараноў і гусей, то немагу нікуды ўцячы і міжвольна станаўлюся і слухачом, і назіральнікам за бурлівым калгасным жыщцём.

...Вось да кармацэха, дзе мелюць збожжа, падляцеў «Жыгуленак», і млынар, худы, шчарбаты, даўно няголены, тут жа, тримаючы aberуч на жываце, вынес мяшок муکі, укінуў у загадзя адкрыты багажнік, потым – другі. І «Жыгуленак» порстка рвануў на дарогу. Шафёр нават не вылазіў з машыны. Ён, выязджаючы, толькі павярнуў галаву ў мой бок,

злосна і спалохана зыркнуў і паляцеў у суседні пасёлак. Гэта – «галоўны сыпецыяліст»...

А вось да складу на белым «каблучку» пад'ехала з другога боку спадарыня старшыніха сельсавета. Ёй два «балваны» (адкуль яны толькі і ўзяліся) таксама ўкінулі ў машину два мяшкі, толькі не муکі, а пшаніцы: яна сьвіней не трывае («не хачу важдацца з г...м»), яна гадуе сорак індыкоў. «А сьвінчо і ў калгасе выпішу, ня бойцеся, бяз скваркі ня буду...»

Раптам за вуглом кармацэху спынілася падвода. Рослы цыбаты хлапец, аб нечым параіўшыся са сваім напарнікам, які сядзеў на возе, шпарка накіраваўся да мяне.

– Здароў, дзед... – засьмяяўся і яшчэ здалёк працягнуў шурпатую, брудную, з прыліпітым кукурузным сенажом, руку. «А... дык гэта Ванька Боечка...» Потым нагнуўся да мяне і загаварыў ціха:

– Слухай, дзед, якога ты хрэна тырчыш тут увесь час на дарозе... Прыхаваўся б дзе крыху... Мы тут хочам мяшечак у Мурзана прыхапіць, а ён цябе баіцца. «Разумею... разумею... Ня буду перашкаджаць...»

Я спускаюся з дарогі ў кювет, саджуся на траву. Мяне ўжо за насыпам дарогі не відаць, але я чую размову Ванькі з Мурзаном.

– Дай два... – націскае Ванька. – Не шкадуй, хопіць і табе ў горла... Яшчэ ня раз нос падсунеш... Вось прыйдзеш зараз прасіць бульбу разагнаць. Ці папросіш каня дроў прывезьці... А я скажу – хрэна... Пабачыш... Дай, ня гніся...

І Мурзан, відаць, здаецца, бо неўзабаве хлопцы з вясёлымі тварамі выязджаюць на дарогу, накіроўваюцца ў вёску. Шпарка падганяючы каня, сядзяць на мяшках высакавата. Ажыўлена рапацца між сабой, каму ж прапанаваць: Надзі, Мані, Paice?

– Ды ну іх на хрэн... – павышае голас Ванька. – Яны папрывыкалі на халяву... за пляшку гбрэ... Давай лепей на Перавоз ці ў Кажушкі... Там з рукамі адарвуть. А тут разбэсціліся надта, ліха матары...

Ванька дручком паганяе каня, калёсы ляскациць, і болей мне нічога не чувашь.

Я зноў падымаяўся на гравейку. Мурзан, задраўшы голаў, пазірае на мяне, паціху мацюкаеца: «Бачыў, гад, бачыў... Во, зараза, за ім не дынеш...»

Неўзабаве на задрыпаным «Жыгульку» прыезджае брыгадзір – «на нарад». Нос сіняваты, пад вачыма цёмныя кругі. Убачыўшы яго, з «весавой» выходзяць «пальвікі»: чатыры мужыкі і тры кабеты. Жанчыны малажавыя, але таксама, як і мужыкі, з сіняватымі пражылкамі на насах.

Брыгадзір адразу бярэ слова:

– Вы мяне не паважаеце... Вось так, друзьзя... Прэдупрэждаю: каб па-людскі, каб па-совесці... Ну, узяў, узяў торбу і баста. Я не шкадую. А то цягнуць і цягнуць... цэлы дзень. Як сьвінні... Не, вы мяне не паважаеце. А торба то аброчная... Дзьве – і мяшок... Ды каб шэф, крый Бог, не прыхваціў. Інакш – хана. Ага, ды каб п'яныя каля буртоў ня боўталіся. Запомніце... Інакш – прэч, сядзі дома, вось табе будуць і выхады. А ў мяне рабсілы хопіць. «Бамжы» ў раёне не перавяліся... Да, а ты, Вася, вон... На бульбу цябе не пушчу. Ты ўчора набраўся і ля буртоў цэлы дзень праспаў. А мне шэф вымову ўклей... Так што дуй і не азірайся...

– Што дуй, што дуй... Я дрыхнуў, а ты з Маняй па кустах шалястаў. Думаеш, ня бачылі...

– Заткніся, не твая справа... – кръчыць брыгадзір. – А хочаш – шуруй на камяні... Вунь Галаваты бярэ каня, а ты яму ў памочнікі. Ды глядзіце, каб кожны воз – на будоўлю, а ня дачнікам на падмуркі. Я прасачу.

Неўзабаве да «весавой» падфуроўвае вялікі аўтобус. З яго выскокаюць дзяўчата, маладзіцы, сярод іх ёсьць і пажылыя кабеты. Гэта беспрацоўныя, якія прыязджаюць з раёна на ўборку бульбы. Тут іх называюць «бамжы». «Бамжы», ці правильней, «бамжыхі» – вясёлія, шустрыя, гаваркія, кръклывія. Многія шчарбатыя, бяз-

зубыя, з паабдзіранымі шчокамі, з «падфарнікамі» пад вачыма. Некаторыя зранку «пад газам». Пераважна гэта маці-адзіночкі – перастаркі, разывядзёнкі, вясёлыя ўдавіцы. Сярод іх ёсьць і адменныя прыгажуні.

Гэтыя жанчыны, а іх каля паўсотні, прайшлі ня толькі агонь, ваду і медныя трубы, але пабывалі і ў «СІЗО», і ў калоніях, і ў розных іншых «каталажках».

Яны хутка акружаюць брыгадзіра, старога халасьцяка, усміхаюцца, какетнічаюць, нават павісаюць на плечы: «Міхайлавіч, Міхайлавіч...». А той Міхайлавіч пахаджае ля іх, як певень каля чубатак. Хутка раздае «нарады»: каго на поле пад камбайн, каго зьбіраць з-пад трасалкі, а іншых – на сарцроўку. Райку, адметную сінявокую прыгажуню, пакідае «пры сабе».

– Вы, Раіса Фёдараўна, зноў паможаце мне ў майі хазяйстве разабрацца... У вас почырк вельмі прыгожы. А ў мяне ж з накладнымі бардак. І ў ведамасьцях чорт галаву зломіць. Дык паедзем, калі ласка, у кантору...

Ён унурвае галаву ў свой блакнот, хавае вочы, у якіх сьвецяцца, скачуць, мітусяцца іскаркі радасьці.

Жанчыны глядзяць на яго, усміхаюцца, перашептваюцца, маўляў, разумеем, якое там «хазяйства». А ён садзіць Райку ў сваю бляшанку і прэ ў бок лясочки. «Жыгульёк» з паламанай выхлапнай раве, грукаціць, як дабіты «Запарожца». Адна бойкая пажылая «бамжыха» з рогатам крычыць:

– Жадаем посьпеху...

А Васька на яе цыкае:

– Ціха, хай едуць, не чапай... Яны зынікнуць надоўга. А нам жа тут слабода... Гм... на камяні ён мяне пасылае!.. А во ты бачыў... – Васька выстаўляе перад сабой руку са сцятым кулаком. – Сам ідзі зьбрай... з Райкай. Камень я не ўгрызу... А тут і хлебнуць можна... – Васька пазірае на жанчын, якія з ім вельмі салідарныя, і з рогатам махае рукой трактарысту:

– Давай, уклочай шарманку...

Трактарыст імгненна запускае матор, і з трубы «Беларуса» з трэскам пыхкаюць у неба шызыя кольцы дыму. Хвіліна – і сарцроўка ажывае, па транспарцёры падс-кокваюць бульбіны, скачуць у кузаў «шасіка». «Бамжыхі» скідаюць з транспарцёра камяні, дзярніны, адкідаюць убок нестандартныя і пазелянелыя клубні. А самыя лепшыя, чыстыя, вялікія і сярэднія велічыні, азіраючыся, піхаюць у торбы. І ўміг – пад скрыню. Не праходзіць і паўгадзіны, як адна бамжыха паперла торбу ў кусты, другая – у кукурузу, а свае «палевікі» далёка не нясуць: цяжка потым будзе цягнуць у вёску, дык яны хаваюць у скірдах саломы, што стаяць тут жа за сарцроўкай.

Неўзабаве з Перавоза вяртаюцца падвозчыкі Ванька Боечка і яго напарнік Алекса́ндр Даўжык. Хлопцы ўжо добра кульнулі і ажывіліся, павесялелі.

Параўняўшыся са мной, Ванька рагоча:

– Ну, што, дзед, можа наліць?.. Ёсьць дзьве бомбачкі «Зялёна гаю»... Можа ўкінеш?..

Я адмаўляюся, кажу, лепей налі яму, і паказваю на Ваську, які падбягае да воза.

– Эй, хмыр, возьмеш?

– Давай, ды хутчэй... Але мне конь трэба. Ужо ёсьць пара мяшечкаў... Эх, ня бульба – батоны... Трэба каму загнаць.

– Вязі да Надзі, яна возьме, – падказвае Ванька. – Учора зяць прыехаў, забярэ...

Васька («хмыр») хутка выпівае шклянку «Зялёна гаю», якую падаў Ванька, хапае лейцы і заварочвае каня пад скірды саломы. Там – «батоны». А падвозчыкі з торбай, у якой схаваны запаветныя пляшкі, ідуць да Мурзана: «Трэба ж і яму плюхнуць у халяву».

Сонца падымаецца вышэй, навакольле «гудзе»... Едуць трактары з бульбай на «весавую». Манька важыць, чагосыці крычыць, выплупіўшы белыя вочы, лаецца. Да кладаўшчыцы сюд-туд пад'яджаюць машыны розных марак – то белы «каблучок»,

то козылкі, то іншамаркі, нават аднойчы «заблудзіла» і «хуткая дапамога». Шафёры імгненна загружаюць бульбай багажнікі («батоны» адмысловыя, затараны ў чырвоныя сеткі) і, азіраючыся на мяне, газуюць у бок шашы. А вось зъявіўся ЗІЛ – «кузаў з небам гавора». Спиніўся на вагах. А... гэту машыну я ведаю. Гэта нейкі хімік з раёну. Ён «адпускае» калгасу розныя хімікаты («хімічыць»), а сам прыхоплівае тут «сёе-тое»: то цялятка, то падсьвінка, то бульбы ці пішаніцы. А як жа, трэба, рука руку мые. Ты – мне, я – табе...

«Хімік» выходзіць з «весавой» з паперкамі ў руцэ і, таксама азіраючыся на мяне, падымает паперкі над галавой, трасе ў паветры, маўляў, глядзіце, я не краду, я выпісаў, вось накладныя... Машына з гулам цяжка падымаетца на гравійку, а Васька, які ўжо вярнуўся ад Надзі, усыед крычыць:

– Эй, хімія, дагонім Амерыку...

...Цэлым цугам ад сянажных траншэй едуць падвожыкі, вязуць на ферму кукурузны сянаж. Вазы цяжка нагружаныя «сыромляй», і коні ледзь-ледзь усыцягваюць іх на насып. Падвожыкі б'юць коней віламі па сыпінах, па баках, сякуць пугамі. Коні пбдаюць на калені, усхопліваюцца і ўсё ж, мокрыя, запараныя, выцягваюць вазы на дарогу.

Загадчык фермы лаецца з заатэхнікам. Загадчык, як найбольш вопытны, даводзіць, што нельга бяз толку транжырыць сянаж, бо яшчэ стаіць на полі зялёная кукуруза, можна «зялёнку» даваць, і травы хапае, а зіма яшчэ наперадзе. І што сянаж ідзе ў гной: каровы не паядаюць. А зімой каровы будуць газеты чытаць.

А заатэхнік, зацюканы, затуркани начальствам, крычыць:

– А малако адкуль браць? Што, я сам даіцца буду? Раён лідзіруе па надоях – паслухай радыё. Мяне за горла бяруць – давай малако. А дзе яго ўзяць?

Між тым, сянаж вязуць і вязуць, і выкідаюць у гной. І б'юць коней. Б'юць віламі, каламі, колюць у азадак вастрыём – з усёй сілы, сякуць пугамі.

Мне кожны дзень даводзілася бачыць, як зьдзекуюцца з коней гаспадары калгаснай зямлі. Ну, літаральна ўсе – мужчыны, хлопцы, жанчыны, дзеці. Хто ні едзе, той б'е і б'е, спакойна, нават з усьмешкай, нібы ён хвошча не па кані, а па вадзе ці па якой брыдкай траве. Я ня раз бачыў, як жанчыны білі («паганялі») каня віламі. Вось едзе п'янюга, сіняя-сіняя, літаральна з фіялетавым носам. Чамусыці яе празываюць Зоська-Сярдзючка. Яна аднойчы сп'яна хацела нават засіліцца, але нарываліся суседзі і абрэзалі, выцягнулі з пелькі. Зоська доўга хадзіла з распухлай шыяй, закручвала яе хусткай. Цяпер гэтая дырда крыху акрыяла, украла ў млыне два мяшкі муکі і вязе дамоў, съпяшаецца, паганяе каня. Стоячы на возе на ўвесе рост, размахнулася і віламі – баҳ! – гнядога па сыпіне. «Каб ты здох, падла!» А той, небарақа, сапраўды падла, толькі ўвагнуўся і застагнаў, а кроку амаль не прысьпешыў.

А вось едзе другая маладзіца, маці чатырох дзяцей. Едзе ў лес па дровы. Яна ня п'е, як гавораць, і ў рот не бярэ. У яе свой уласны конік. Яна таксама съпяшаецца, каб ня ўбачыў лясьнік.

– Но... но... здыхляк... – і баҳ! – Січышка дручком па сыпіне.

Б'юць коней і дзеці. Б'юць бязылітасна і жорстка, са смакам, з задавальненінем. І цягнуць сваю горкую долю гнядзяя, січышкі, буланчыкі, съсечаныя дратаванкамі, з акрываўленымі каленымі, з аблезлымі, абшарпанымі, падзёўбанымі азадкамі, з вострымі клубамі, з якіх таксама сочыщца кроў. І ніхто з начальства не звяртае жаднай увагі. Нармальная зъява...

Аднойчы загарэлася стайні. Ноччу. Сталі званіць старшыні, які жыў у раённым цэнтры за трыццаць кіламетраў. Ляпалі, ляпалі – ніхто не бярэ трубку. Старшыня адключыў тэлефон, каб не турбавалі. І толькі неяк звязаліся цераз суседзяў і раскатархалі яго. А стайні гарэла... Страйляў шыфер. Нехта з хлопцаў расчыніў дзъверы. Адзін конік, аблалены, ужо ляжаў на праходзе, задраўшы ногі... Другі, ківаючыся, апусыціўшы галаву, паціху крочыў да выхаду. Мне хацелася закрычаць «хутчэй!

хутчэй!»... Але ён быў ужо ашаломлены агнём і, відаць, нічога ня цяміў. Праз момант ногі яго падкасіліся, і ён паціху апусыцца на зямлю. Трэці быў бліжэй да дзвярэй, але таксама не выходзіў. Ён толькі тупаў на месцы і хітаў галавой. Праз хвіліну ўвесь успыхнуў агнём, полымя пабегла, пакацілася па спіне: загарэлася поўсьць. І ў гэтую хвіліну рухнуў палаочы дах...

Прыляцелі пажарнікі – палівалі, тушилі. Наехала шмат міліцыі, зъбегліся каласныя сыпецыялісты. Апошнім прымчаў старшыня. Доўга ня мог расшалопіцца, што да чаго.

Съледчыя ўсё вынюхвалі, вывіжоўвалі: хто, што, дзе, калі, як?.. Але ніхто нічога ня чув і ня бачыў, маўляў, мая хата з kraю, нічога ня знаю. Адзін толькі вартайник казаў гучным голасам:

– Я ўбачыў агонь у сярэдзіне. Загарэлася сена. Я пабег да тэлефону, але наш, фермаўскі, не працаваў, дык я кінуўся да «весавой», адамкнуў (я ведаў, дзе ляжыць ключ) і пазваніў у пажарную. Потым забег з другога боку стайні і адчыніў тылавыя дзвіверы, стаў выганяць коней... Вось так... – ён горда ўзыняў галаву.

– Дык вы кажаце, што загарэлася сена?.. – спыталау следчы.

– Так, сена... Но хто там выпіваў ды кінуў недакурак. Тут жа лазіць усякая пошасць.

– Вось як... – закруціў галавой съледчы.

– Так, я ня раз ганяў адсюль усялякую брыду, хоць стайні – ня мой аб'ект. Я вартую толькі кароўнікі...

– А я думаю, – уставіў слова другі міліцыянт, – мо дзе каратнула праводка.

– Хутчэй за ўсё... – дадаў трэці.

– Ну, глядзіце, вам відней... – прагаварыў вартайник і адхіліўся ў бок.

Съледчыя і ўчастковы доўгарайіся, перашэпталіся, выклікалі ў «весавую» многіх прысутных і распытвалі. І ўсё нешта пісалі, пісалі і пісалі...

– Я ажно адубеў, – казаў потым муж кладаўшчыцы, – бо з «весавой» мяне «ўдалілі».

А раніцой, калі зусім разьвіднела, і пажар быў «поўнасьцю ліквідаваны», сталі разграбаць рэшткі незгарэлага падгнілага сена. Знайшлі там пляшкі з-пад чарніла і скураную абсмаленую куртку. Людзі пазналі, чыя. І хоць многія ведалі, хто там выпіваў і з кім, хто прыводзіў каня і прынёс «заключную» пляшку, хоць цішком перашэпталіся, лаялі «слупатага гада», які нарабіў шмат бяды, съледчыя ўсё ж запісалі: пажар узынік у выніку кароткага замыкання. Яе вялікасць электраправодка ўсё вытрымае...

Мясцовы электрык даводзіў, што кароткага замыкання не магло быць, бо ён ўсё праверыў і адрамантаваў, і што трэба шукаць сапраўднага віноўніка. Але электрыка ніхто ня слухаў...

...А было яшчэ ў мінулым годзе. На сваім уласным кані ехалі з суседнім вёскі двое: Швэнда і, як бабы казалі, яе кабиль. Ехалі п'яныя, як лейцы. У цемры ня трапілі на мост, а пагналі каня папярок глыбокай меліярацыйнай канавы з высокім берагамі. Лёд праламаўся, і конь з возам вухнуў у воду. Ездакі сяк-так выбраліся, ледзь не патапіліся і, мокрыя, пацягнуліся ў вёску, балазе на ферме съвяціліся процьма электралямпачак. Калі б гэтыя швэнды папераразвалі гужы, то, можа, выбраўся б і конь. Але яго пакінулі запрэжаным з перавернутым возам. І гняды да раніцы, небарарака, захлынуўся. Каня хлопцы выцягнулі «за адпаведную мзду», а калёсы, умёрзлыя ў лёд, тырчэлі да вясны.

Пасля гэтага зноў аказія. Адзін «рыжы бес», па мянушцы «Рыштант», ехаў па той жа самай дарозе па чарніла. Але, вяртаючыся дамоў, зъбіўся з дарогі і забрыў у балота, зарослае лазняком. Угрузіў каня і пакінуў у багне. Сам неяк прыблытаў

дамоў. А раніцой яго раскатурхалі, сталі распытваць, дзе ж конь, але той нічога ня памятаў.

– Як, дзе? У стайні. Коні ж мо ў стайні стаяць, як па-вашаму?..

– Правільна, але дзе ж твой?

– Я ж кажу, у стайні...

Назаўтра паляўнічыя знайшлі каня ў яме ў бруднай балотнай вадзе. Распрэглі, адцягнулі калёсы. Выцяглі і каня. Сталі падымати, дарэмна: стаяць ён ужо ня мог. Тады падагналі трактар з санямі, пагрузілі на платформу і прывезылі ў стайню. Зацягнулі ў праварыну, палажылі на гной. Прыйнесылі з фермы цёплай вады. Гнеды піў прагна.

– Многа не давай, паскуда... – крычаў на Рыштанта ветурач. – Вось будзеш плаціць, зараза... Эх, сволачы, знайшлі каму даваць каня... Гэта ж абарт, а не чалавек...

Але «абарт» не пакрыўдзіўся, засымяўся:

– Нічога, Васільевіч, раз ваду п'е, будзе жыць...

– Наўрад... – заківаў галавой ветурач. – Страшнае пераахалоджанье. Так што рыхтуй пінёнды...

Ветурач зрабіў укол, загадаў укрыць каня саломай. Накрылі, падкінулі сена. Гнеды еў прагна. Аслабелая галава раз-пораз ападала, але ён жаваў і жаваў, нават уткнуўшыся храпай у гной.

Рыштант радаваўся і сымяўся: «Будзе жыць, хрен яго ня возьме... жарэ, як у бочку...»

Але ён ня ведаў таго, што хворы конь, нават перад съмерцю, есьць і есьць усё, што дастане: сена, салому, ламачча, зямлю, гной.

Страшна глядзець, як конь памірае. Круціца, б'е, грабе нагамі, у гарачы б'ешча галавой, стогне. На хвіліну сыцішыцца, пачне нешта жаваць, потым зноў б'еца. І так, бывае, цэлья суткі.

Гэты гнеды памёр ноччу. Ніхто і ня бачыў, калі. Разгроб вакол сябе шырокі круг гною, высунуўся з-пад завалы на калідор і, худы, перахляблены, брудны, з выскаленымі зубамі, застыў навечна.

Рыштант мітусіўся на дарозе, спыняў трактарыстаў – прасіў зацягнуць гнедага ў кусты. Але ніхто не хацеў. Нарэшце, падручыўся Міця Шодзік.

– Дзьве бомбачкі, і «бу сделано»... – паставіў умову Міця, выскаліўшыся.

– Ды будзе, будзе, не хвалюйся... Я і сам з табой урэжу, хоць будзе прычына...

Маці не пашкадуе...

Не прайшло і паўгадзіны, як гнедага зачапілі тросам за заднія ногі і пацягнулі ў бок глінішчай.

...На возе едзе конюх Галабурда па мянушцы «Чувак». Пры ім два сабакі. Жыве ён у суседнія вёсцы. І кожны дзень, калі ні едзе, заўжды съпяшаецца. Бо кожны раз спазніеца.

– Ну ж, ну... – крычыць на каня і – баҳ-баҳ! – пугаўём па скабах.

Вочы ў Галабурды вялікія, лупатыя, казаў стары Вячэра, што іх «паўпірала ад чарніла». Пра конюха кажуць: «сам з арэх, а вочы з яблыкі». А п'е ён, як у прорву. Бо ёсьць за што. У яго такая стаўка: за каня дзьве пляшкі. Адну, як бярэш, а другую, як прыводзіш. Казалі бабы, што ён, калі праўда, хоча ўстанавіць яшчэ і трэцюю, прамежкавую. Акрамя таго, гэты лупа «курыруе бульбу». Калі ўлетку ў «Адрэты» зьяўляюцца першыя маладыя клубянькі, ён са згоды брыгадзіра аб'яўляе сябе вартаўніком і ганяе з поля мясцовых «бамжоў», якія «мацаюць» бульбяныя вазоны. А сам «падглідае» яе болей за ўсіх. Навыдзірае з паўмяхі і возіць, блытаеца ад хаты да хаты, каб дзе хлябнүць. Пояць яго за коней і «дачнікі», і пенсіянеркі з суседніх вёсак, і брыгадзіравы ўхажоркі, якім ён падпольна прадастаўляе «цяглавую сілу».

Ну і, вядома, брыгадзіра ён не баіцца, бо той яму ва ўсім патурае. Чувак у Міхайлавіча – падручная сякерка. То бульбы яму возік завязе, то зазебліць агарод. А вясной і пасее, і пабарануе. І ўсіх родзічаў ублажыць.

Адзін толькі Васільевіч, ветурач, пляжыць яго бязылгасна, дзе толькі ні ўбачыць.

– Ты чаму коней не выпускаеш, гад печаны! – крычыць ветурач, пад'ехаўшы да стайні. – Божа мой, дзе сонца... Вунь завалы, жалабы пагрызылі, а ён усё нюхае, усё чакае, мо хто прывязе... А жарабцы двухгодак пакусалі і кабыле нагу перабілі... І хто цябе сюды паставіў...

– А жарабцоў трэба было палягчаць. Я колькі разоў гаварыў... – агрываецца Чувак.

– Ён гаварыў... Я дзесяць разоў прыязджаяў, а твой начальнік месца не расчысьціў і людзей не знайшоў. Ты ж са сваім чэрвам не паваляеш...

– Паваляю, ня бойся... Не бяры ў голаў...

– Паваляеш, цябе самога трэба паваліць... Байструкоў настругаў парадкам...

Галабурда агрываецца, але пад'езджае да стайні. Ён крышку нават павесялеў, бо «віціна» успомніў яму пра жарабцоў. Чувак квітнене, калі лягчаюць жарабцоў. Ён то сам ня ловіць і не валяе, стаіць збоку-прыпёку, але патаемна рыхтуе патэльню, каб хутчэй смажыць жарабцовыя яйцы.

– Васільевіч, у чым справа... То давайце цяпер палягчаем... хоць заўтра... – прымірэнча ўсміхаецца Чувак.

– Ага, цяпер... А мухі ты ганяць будзеш? Ты хоць бы маладняк паперапутваў. Паглядзі, ногі да касыці парэзалі...

Васільевіч, абураны, ад'езджае, абяцаючы падаць дакладную, а Чувак выпускае коней.

Жарабцы, даўно парваўшыя путы, неаб'езджаныя, пакусаныя, вылятаюць на волю віхрамі, старыя недабіткі, згаладалыя за ноч, выходзяць паволі і адразу за дарожнікам прыпадаюць да травы. А спутаныя, з парэзанымі нагамі, двухгодкі квола перастаўляюць пярэднія ногі, вылазяць з гразі. Чувак, нізкарослы, таўсматы, цкуе іх сабакамі і хутка перакочваеца цераз аглабіно, пбдае ў драбіны на салому. Ён ня любіць хадзіць пеша і пасе коней на калёсах. Запрэ іх за лясок пад сажалку, абнясе электрапастухом, а сам едзе «на хаўтуру».

– Ну ж, ну... – і бах, бах пугаўём па азадку беднага коніка.

А пад вечар, калі сонца яшчэ высока, ужо прэ гэтых небараакаў назад у загарадзь. Жарабцы, што бяз путаў, не заходзяць, уцякаюць. Ён доўга ганяе іх сабакамі вакол стайні і ўсё крычыць: «Дай, дай...» Пасыля, загнаўшы, завязвае дротам завалу, канчае «прывасы», што засталіся ў возе, і, перавесіўшы цераз аглабіно чырвоную, як у індыка, галаву, едзе дамоў.

...Раніцой да «весавой» прыляцеў брыгадзір. Тэрмінова выклікаў Чувака. Той яшчэ не ачомаўся ад учараашняга, сядзёў на возе бяз шапкі і слухаў, целяпаў тоўстай з вялікім залысінамі галавой.

– Ты разумееш, будзе разнос, разгон... Ветурач падбў у кантору дакладную. Пасыля нядзелі будзе праўленыне, павыганяюць... цябе і мяне... Правераць і павыганяюць. А яно ж сапраўды: у цябе поўны завал. Ну, няўжо ты ня мог саломы прывезыці. Мы салому палім, зьнішчаем, а ты коней не падсыцелеш, топяцца ў гразі...

– А хто мне паможа?..

– Ціха, слухай... – брыгадзір павысіў голас і азірнуўся. – Маладняк па месяцу не распутваўся. Коні соўваюцца, пакуль путы не перагніоць. Ногі страшэнна парэзаныя... Ты глядзі, двухгодкі скачуць на задніх нагах, як кенгуру. А жарабец, вунь той, чорны, які яшчэ пута не парваў, таксама рухаецца толькі на задніх нагах, толькі на хрен апраеца.

– Га-га-га... – зарагатаў Чувак. – Точна, точна, апраеца.

– Ціха, балда... – зноў прасіпеў брыгадзір. – Ты вось што... Я зараз накірую трактар, дам бамжоў, прывязуць саломы. Падсцялі, каб пыл курэў! Далей, паперапутвай маладняк, а каторыя надта пакалечаныя, зусім распутай, хай ходзяць простиya... I ававязкова папутай жарабцоў.

– Гм... А як? Чорт іх паловіць...

– Дам людзей, будуць памагаць...

– Чорта яны пойдуць, ніхто ня хоча.

– Ціха... прыйдуць, я прывязу сыпірцягі, а ты потым завязеш пару скрынь бульбы... куды трэба... я скажу.

Брыгадзір хацеў ісьці, але, ступішы крок, азірнуўся:

– Ага, вось яшчэ што: крыху прыпыніся, квасіць перастань. Ты ж паглядзі на сябе, якавы ты. Морда распухла, як сыліва. Ды з воза хоць на хвіліну зълезь. Ты ж хадзіць ужо развучыўся. Дзе ж гэта відана, каб коней на калёсах пасыўлі... I элек-трапастуха прыхавай.

...Праз паўгадзіны прыдзгалі хлопцы, ажно чатыры. Брыгадзір паабяцаў за гэтую цяжкую работу «наліць». Адразу сталі падганяць Чувака:

– Дык давай путы, ды хутчэй. Пачнём лавіць, – прысыпешваў конюха Уладзік Чысты. – Што ты паварочваешся, як мяшок. Наеў пузу...

Уладзік доўгі час, пакуль не прагнالі, працаваў конюхам і быў майстрам путаць маладняк.

Пачалі з жарабцоў. А метад прости: заганяюць жарэбчыка ў праварыну, наідваюць на шыю пута, завязваюць. Уладзік закладвае за пута дубовы аскабалак і круціць. Хлопцы моцна тримаюць каня за гриву, за храпу, за шыю. Нарэшце, жарэбчык з перацінутым горлам не вытрымлівае: задыхаецца, траціць прытомнасць і, вырачыўши сінія очы, апускаецца на зямлю. Чувак крычыць:

– Хутчэй, бо дойдзе...

Хлопцы імгненна патаюць. Уладзік адкручвае назад паляніку і здымае з шыі вяроўчыну. Потым высыпяткам б'е жывёліну пад бок і, заўважыўши, што жарэбчык варушыцца, уздымае галаву, съмлечца: «Жывы... Ну, уставай, падла...»

Так спуталі аднаго, другога, трэцяга... Павыганялі са стайні. Непрывычныя да путаў жарэбчыкі (даўно хадзілі «прости») скачуць па гразі неяк дубалб, сапраўды, як тыя кенгуру. Хоць згладалія, ня кідаюцца адразу да травы, а доўга стаяць, адсопваючыся, з засмарканымі ноздрамі. Недаўменна аглядаюць навакольле, нібы ўпершыню зъявіліся тут. Як-ніяк, вярнуліся з таго сьвету.

Нарэшце, на сваім абшарпаным драндулеце прыяджае брыгадзір.

– Ну, як справы, працуем? – пытае яшчэ здалёк, тримаючи ў руках сумку. Ён нешта яшчэ хоча гаварыць, але хлопцы не даюць, гнуць сваё:

– Кажы адразу – прывёз?.. – Уладзік ва ўпор глядзіць на брыгадзіра. Па ўсім яго рашучым выглядзе можна зразумець: вось скажы толькі, хоць і жартам, што няма, не прывёз, дык «пайшоў ты на хутар», толькі нас тут і бачыў. Як карова языком злы́жа.

Брыгадзір гэта разумее, падыходзіць бліжэй і хутчэй дастае з сумкі балон са сыпірцягай. Стараючыся быць сур'ёзным, ён ня можа стрымацца, ледзь заўважная ўсьмешка ўзынікае на твары.

«Канавалі» кідаюцца да сумкі.

– Во, гэта справа... – крычыць Чувак і ляпае сябе па съцегняках. – Маладзец.

А Уладзік, хоць і ўсьміхаецца, але робіць заўвагу:

– Э, браток, дык жа няпоўны...

– Ціха... – азіраеца брыгадзір. – Дзіве пляшкі я адліў. Зразумейце, мне на кожным кроку трэба. А з вас хопіць. Па самую завязку. Ён жа не разьведзены, а вада ж у карыще мо ня высаходзіла...

—Дык хопіць, канешне, — мітусіца Рыштант, — давай шклянку ды хутчай, бо тут — агонь, — ён ляпае сябе ў грудзі.

Чувак імгненна кідаецца да воза, хапае торбу, дастае шклянку, хлеб, сала.

— Толькі папярэджваю, — робіць строгую міну брыгадзі. — Цяпер пакрысе выпіце, астатняе схавайце... дакончыце пасъля работы... Во, аддайце яму, хай замкне ў свой складзік, — ківае Міхайлівіч на Чувака.

— Ну, да... — усхопліваецца Уладзік, — ён як схавае, дык толькі і бачыў. Хай замкне, толькі ключ будзе ў мяне, — Уладзік ставіць сваю ўмову, бо ён тут нібы на правах галоўнага: як-ніяк, круціць на шыях вяроўку...

Але Чувак крыйдзіцца, кідаецца да брыгадзіра:

— Во, бачыце, Міхайлівіч, як бульбу — дык мне везьці, а таварам распарараджацца будзе ён.

— Нічога, хопіць, не пакрыўданы. Яны ж тваю работу робяць. А бульбу завязі... падвальнаму... абавязкова... Ён табе яшчэ нальле.

Брыгадзір яшчэ раз папярэджвае, «каб усё было ў ажур», каб ні за што не прыдраўся той Васільевіч, калі будзе праверка. Але Уладзік, які пасъпей ужо «ўхапіць», абяцае, што будзе сапраўды «ў ажур».

— Усіх залыгаем... у натуры... і пакалечаных перапутаем — пераабуем... І паможам падаслаць. Будзе ўсё на мазі. Карціна Рэпіна!

А калі брыгадзір паехаў, зарагатаў, звярнуўшыся да Галабурды:

— Давай, Чувак, нясі, дабавім пакрысе... — і сунуў яму ключ.

— Братка, хаця б не вярнуўся... — задрыгаў Чувак, хоць і ўзрадаваўся. — Ён жа тады парвецца з крыку...

— Ня вернецца, будзь спок, вунь бамжыхі прыехалі...

— Ага, точна, налівай...

Хлопцы яшчэ раз урэзалі, запілі водой з карыта. Чувак доўга кашляў: «Фу, блін, горла дзярэ, думаў захлынуся»... Потым занёс балон у складзік і сунуў ключ «гаспадару».

Хлопцы ажывіліся, загаманілі, дружней узяліся за работу. Яшчэ прыдушылі і спуталі чатырох жарэбчыкаў. Чувак падбў каманду адпачыць. Цяпер яму было «пляяваць на ўсё». Уладзік ня ўзрадаваўся: ужо цягне да абеду, а большасць коней плюхаеца ў гразі. Галодныя, грызуць завалы. І ён запярэчыў:

— Слушай, Чувак, ты балду не гарадзі: хочаш дабавіць, дык скажы адкрыта. І не віляй... Ты паглядзі на сонца... А дабавіць можна, канешне, я ня супраць... вось ключ...

Чувак схапіў ключ і, хістаючыся, шыбануў да складзіка.

— Ды асьцярожна, не разьбі... — крикнуў Уладзік, зірнуўшы на конюха. — Эх, бітон бражны, ужо гатоў.

Хлопцы выпілі яшчэ і зноў мясілі гразь, перапутвалі жарабят і распутвалі тых, што з парэзанымі нагамі. Толькі гэтых не душылі, бо яны, пакалечаныя, стаялі спакойна.

На трактары прывезлі салому. Трактарыст абліцаваў прычэп у варотах, не захадзіў ехаць у гразь. І канавалы разам з бамжыхамі, якія прывязалі подсыціл, уцягнулі яго на дарожнік. Заўважыўшы, што хлопцы здорава «ўрэзамшы», жанчыны сталі прасіць, аж енчылі, наліць і им, але хітры Уладзік адмахнуўся, адправіў іх да брыгадзіра, запэуніўшы, што ў яго сапраўды «нешта ёсьць».

Застаўся яшчэ адзін, апошні «ўдар» — трэба было злавіць і спутаць буланую трохгодку, якая была вельмі дзікая і змалку ніколі ня путалася. Жаробка была прыгожая. У парыўнаныні з «кенгуру» — неба і зямля, з бліскучай гладкай поўсьцю і лебядзінай шыяй.

Як толькі «травяны мяшок» выпускаў коней — скідаў завалу, яна першай вылягала «на волю» і перла ў кошанку, у пшаніцу ці ў канюшыну. Яна нават не баялася

сабак, якімі цкаваў яе конюх, і адбівалася нагамі. Ня мог загнаць «Чувак» буланую і ў электрапастух. Таму і была яна выгуляная на свабодзе, прыгожая і сътая, як лялька. І неаб'езджаная.

– Ну, з гэтай паваждаемся... – прамармытаў Чувак, трymаючы ў руках пута. Уладзік зірнуў на яго: стаіць, хістаецца, морда распухла, у вугалках рота pena. Мільганула думка: хвастануць аброцыю па хаботні, каб ня вэзгаў. Стаіць погань збоку-прыпёку, ні храна ня робіць, з нашай ласкі п'е і яшчэ рубель нейкі зачуханы атрымае. А ты тут коўзайся ў гноі. Але Уладзік стрымайся, толькі прагаварыў:

– Слушай, паменш языком боўтай. Лепш сабак прыбяры. Ды нясі вяроўку і аброцы. Бо пальцамі яе не ўтрымаеш.

Чувак прынёс вяроўку. Рыштант схапіў, перадаў Уладзіку. Але не пасьпеў той ступіць і двух кроکаў, як змыслая Буланка, заўважыўшы вяроўку, сіганула ў другі кут дарожніка.

– Ах, сволач... – крикнуў Чувак, – ах, зараза... Ну ж і дам, – і з пугай рашуча кінуўся дапамагаць.

Сабакі яго крик зразумелі па-свойму. Прывыклыя кожны дзень ганяць Буланку, імгненна рванулі да кабыліцы. Сівая аўчарка хапіла за хвост, але Буланка торкнула ёй нагою ў сківіцу. Тая адскочыла, заенчыла, але не ўцякла, а з большай ярасцю вызывевалася на кабыліцу. Сыпераду да мысы падскокваў і гаўкаў рабы дварняк. Прыпёртая сабакамі, Буланка праціснулася праз гурт «кенгуру» і сіганула цераз агароджу...

Уладзік, зьбіты коньмі з ног, адляцеў у гной. Пагубіў пад саломай у жыжы гумовікі. Падымамоўшыся на карачках, зароў немым голасам:

– Ну, бляха, прыбіць мала асталопа... Я ж казаў, сабак прыбяры. А ты, блін, стайш, як... на вясельлі... Вось цяпер даганяй.

Чувак успоўз на драбіны і пугай папёр каня. «Ну ж, ну...» – кричаў, задыхаючыся. А Буланка з распушчанай грывай лёгка, як пташка, імчала да лесу. Доўга ганяліся за ёю «канавалы». Кабыліца некалькі разоў абляцела кароўнік, стайню, склады. Чувак роў на сабак, адганяў, але яны, утраўленыя, па-свойму разумелі яго лямант і гналі яе «голосам».

– Ну, бляха, паб'ю... – кригчай Уладзік. – Давай стрэльбу, пастралаю...

Але нікто яго ня чуў. Ды і стрэльбы ні ў кога не было.

З-пад сарціроўкі выбеглі бамжыхі. Сталі запыняць, галёкаць, махаць рукамі. Буланку акружылі з усіх бакоў, адгналі сабак. І заперлі кабыліцу ў стайню.

Канавалы раўлі на Чувака, а той прасіўся, хутка зачыніў сабак у складзік.

– Хлопцы, я замкнуў, я замкнуў, гбдаў, хай яны падохнуць...

– Замкнуць то замкнуў, але глядзі, каб яны там балон не растаўклі, бо пойдзеш тады, бляха, на «точку».

– Ды ключ аддай чалавеку, – прагаварыў Рыштант, – мы ж так, здаецца, дамоўліся. Балон павінен быць у надзеіных руках...

Уладзік сунуў у кішэню ключ, зноў падняў з зямлі вяроўку:

– Ну, пайшлі, не хрэн раздабарваць.

Калі ён пачаў слова «балон», яму захадзілася хутчэй закончыць работу і асушиць той балон, гэтую муру, каб яна нават і не съмярдзела.

Жаробка стаяла ў праварыне, заціснутая на дзьве завалы. Калі падышлі хлопцы, затупала, замітусілася. Уладзік, хоць і быў «урэзаўшы», хутка прашмыгнуў між завалаў. Буланка нахмылілася і захрапла, пагражальна выцягнула шыю.

– Стаяць... – працяжна, нібы міліцыянт, прасіпеў Уладзік.

Кабыліца спалохана ўстряпянулася, ускінула галаву, якую яна нібыта знарок і падставіла.

– Цягні! – зароў на Чувака, – не хрэн стаяць...

Хлопцы падскочылі, рыўком тузанулі за вяроўку, імгненна заціснулі пятлю. Буланка захрапла, стала на дыбы, абаперлася пярэднімі нагамі на съцяну, трасла

галавою, вылувалася. Але «чувакі» дружна цягнулі за вяроўку. Нарэшце, здушылі і звалілі на зямлю. Уладзік каленымі наваліўся ёй на шыю, завязаў пута і стаў круціць. Прасіпей: «Карціна Рэпіна...»

Чувак крычаў, мацюкаўся:

– Души свалачугу... заразу... паскуду... Папалася, сука...

– Ты не раві, а пута нясі... Ды хутчэй... – падаў каманду Уладзік.

Чувак пабег шукаць пута. Доўга поркайся ў возе. Нарэшце, знайшоў, прынёс.

Рыштант вырваў яго з рук, вылаяўся:

– Ты што прынёс, балда, яно ж без пятлі.

Чувак пабег зноў да воза. І пакуль знайшоў другое, Буланка перастала біць нагамі, неяк абвісла.

– Уладзя, глянь, яна ж вочы падвярнула... – крикнуў Рыштант. – Хутчэй адкручтай назад...

Уладзік адкруціў пута, паслабіў вяроўку. Але Буланка ўжо не паднімала галавы, толькі на скуры зьверху пабеглі лёгкія дрыжыкі.

Падскочыў Чувак, падаў пута, стаў крычаць, каб хутчэй трыножылі, бо ўцячэ.

– Ды навошта вяроўку зънялі. Гэтую ж гадаўку век пасъяля ня зловіш...

– Цяпер зловіш, балван... Яна ўжо ня дыхае, – злосна прамовіў Рыштант і стаў тармашыць жарабіцу за ногі. Уладзік, разгублены, тузаў за грыву, нукаў, штурхай кулаком пад бок. Але Буланка не варушылася. Толькі з рота камякамі паваліла чырвона-белая pena, нешта ў горле забулькала, зацікуала, бакі раптам асунуліся, асепі, і яна заціхла назаду...
– Гатовая... – уздыхнуў Уладзік, выцер рукавом з твару пот і вылаяўся.

Канавалы на момант прыціхлі, толькі пераглянуліся: што ж цяпер будзе? А Чувак вырачыў вочы:

– Як «гатовая»? Ты што вярзеш?

– А так, што гатовая... Задушылі... – спакойна адказаў Рыштант. Рыжы яго «вожык» у гэты час здаваўся яшчэ рыжэйшым. – Ты ж трэбы гадзіны пута шукаў, балван, а дай жа я цябе столькі патрымаю з перадушаным горлам.

– Мяне? – вырачыў вочы-яблыкі Чувак. – А во ты бачыў... – ён выставіў перад сабой пугаўё, – мяне ён патрымае... хрэна... Я ж ведаў, што гэта будзе. Во памагатыя. Набраліся, наваліліся і задушылі. Такую жарабіцу, такую красуню... Цяпер адказвайце, я не душыў... Я ж казаў, ня трэба так нахабна, а яны гвалтам, путам і яшчэ вяроўкаю... дзіва што...

Уладзік усхапіўся і, яшчэ ўсё трymаючи дубовы аскабалак, якім круціў пута, кінуўся да Чувака:

– Заб’ю гада...

Але яму перагарадзіў дарогу Рыштант.

– Уладзя, кінь... не чапай... – съветлы твар яго з густым рыжым рабаціннем стаў яшчэ бялейшы.

– Не чапай, пасадзіць, сука... – і вырваў з рук палена, кінуў у куток праварыны.

А Чувак зароў, залемантаваў, вылецеў з канюшні:

– А хрэна... Я маўчаць ня буду, падам дакладную... Ах, сволачы, задушыць такую кабыліцу... – і бах! Бах! – пугаўём па кані, паляцеў у кантору.

Канавалы выйшлі са стайні, прыселі. Першым загаварыў Рыштант:

– Ну, дык што, зарабілі на абаранкі?..

– Кабыліцы шкада... – закруціў галавою Уладзік, быщам не пачуўшы, што скажаў Рыштант. – Трохгодка... ды такая прыгожая. І як жа я не заўважыў. Трэба было, блін, крыху адпусыць. Ды цяпер не направіш...

Яны ўсе чацьвёрта памаўчалі яшчэ. Пасъяля Уладзік узыняў галаву:

– Слухай, а ключ ён хаця аддаў?..

– Аддаў. Дык ён жа ў цябе... Я забраў адразу і табе ж аддаў... – адказаў Рыш-

тант.

— Ах, вось ён, — Уладзік дастаў з кішэнькі пінжака ключ і крыху павесялеў. — На, ды цягні, што там засталося. Хрэн з ім... — ён кіўнуў на складзік.

— Давай... — усьміхнуўся Рыштант і хутка, амаль подбегам, прынёс недапіты балон.

— Кончым, а таму гарбузу — во... — ён сунуў у паветра фігу з замурзаным пальцам.

— Каму?.. — выкрыкнуў Уладзік. — Гэтай сволачы — сыпірту? Дык я яму яшчэ нюхаўку натаўку, вось пабачыце.

Рыштант хутка разыліў «гэтую халеру». Кожнаму — па добрай порцыі. Колька, самы малодшы, трymаў у руцэ амаль поўную белую пластмасавую чарку і моршчыўся:

— Ой, браткі, чыстага не магу...

— А ты так... — стаў вучыць яго Уладзік. — Спачатку глыні вады, потым адным махам — хлоп, і няма... Кульні і тут жа запівай вадой. І хоць бы хны...

— Не, яшчэ задыхнуся...

— Ну, дык давай, разводзь, хрэн з табой. Вады ж хватае... Толькі хутчэй, бо зараз паналазяць. І брыгадзір прыедзе, во будзе енку і піску.

— Гэта херня... — спакойна махнуў рукой Уладзік. — Брыгадзір мне да сракі. Толькі я вось што думаю: ну, задушылі, зынішчылі, пішы прапала. Але ж не выкідаць у глінішча такі тавар. Ты завязі яе ў Казахстан tym Мурзабаям, дык з рукамі адартувць. Хто быў на цаліне, той ведае. А мы ўсё гадзімся, мы разумнейшыя. Ну, што, у лепшым выпадку адправяць на звераферму, а плаціць нам усё роўна прыйдзеца.

— Правільна, дабру не прападаць, я цябে зразумеў, — падтакнуў Рыштант. І тут жа дастаў са складзіка Чувакоў нож, навастрыў на асялку.

— Ну, пайшлі...

Уладзік спакойна ўзяў нож, гэтак жа спакойна перарэзаў Буланцы горла. Хлопцы, усе ўчатырох, падвесілі яе за заднія ногі на бэльцы, каб хоць крыху съякла кроў.

— О блін, цяжкая, — аддыхваючыся, сказаў Рыштант, мыючы ў карыще руکі.

— Сытая. За трыста будзе... — зазначыў Уладзік. — Эх, а ўсё-такі шкада, бляха, такая кабыліца...

— Ды не шкадуй ты, не бядуй... — Рыштант ледзь не зазлаваў. Яго падагрэла «добрая порцыя», і ён стаў гаварыць грамчэй. — Ну, прамашка атрымалася. Канешне, шкада. І брыдка... Дык ня лезыці ж нам самім цяпер у пятлю. Яно, бачыш, мы перажываем, шкадуем, а паглядзі, што робіцца. Кожны год восеніню ў брыгадзе прападае трохгодка, а то і дзіве. Кожны год... І ніхто не шукае... А чаму? Бо ніхто толкам ня ведае, колькі іх тут значыцца. Няма нікага ўліку. Загоняць цыганам і сыпішучы: змарнавалася або прапала, згубілася. А колькі іх уграбіў сам Чувак. Вось і сёлета дзіве кабыліцы ў час уборкі аб'еліся жытніх адходаў і адкінулі капыты. А ён перажывае. А ў час пажару, памятаеш, троє згарэла...

Раптам прыляцеў Чувак. Конь быў мокры, у мыле, съсечаны дратаванкай. Конюх убачыў на лаўцы пусты балон, выляяўся, залемантаваў.

— Што, бляха, асушилі... Ну, і дзякую, ну, і малайцы... Будзеце цяпер самі і разылічвацца. — Ён даў зразумець, што бульбы падвольнаму не павязэ, маўляў, хрена, вязіце самі. — А выпіць у мяне ёсьць... Будзь здароў, ня кашляй.

Ён дастаў з воза, з саломы, пляшку чарніла (відаць, нехта яму «авансіраваў»), сарваў тут жа, ня злазячы з драбін, «бесказырку» і тут жа з рыла выжлукціў.

— Ты, падла, крыху спакайней... — зыркнуў на яго Уладзік, — бо...

— Што «бо», што «бо»... Будзеце адказваць... Нехрэн круціц гэтым самым... Задушылі, дык і бярыще на сябе.

І, скоса зірнуўшы на Уладзіка, які падымайцца з зямлі, шлегануў па кані пугай.

...Ля «весавой» спыніўся аўтобус, з яго высыпалі бамжыхі – прыехалі на абед. Яны ўжо ведалі, што канавалы задушылі жаробку, і прыбеглі паглядзець. Прыйехаў і брыгадзір. Спачатку з налёту хацеў даць віноўным добра га прачуханца. Але Рыштант, стомлены, размораны «спорцыяй», адразу яго асадзіў.

– Не хвалюйся, таварыш пан начальнік. Не прападзе. У натуры... Аддадзім цыганам... Вунь прыйехалі ўжо, – ён паказаў рукой на цыганскі табар, на разьбітыя палаткі ў беразыняку каля ручая. – Ты аддаеш жывых, а мы загонім прырэзаную. Ну, уцяміў? У натуры...

– Я то зразумеў... – узьняў уверх вочы брыгадзір, сапраўды ўцяміўшы намёк. – Але ты, браток, усё ж забірай яе і дзе хочаш дзявай. Я з ёй вазіцца ня буду.

– А хочаш, дык сам грызі... – зарагатаў Чувак, які зноў зьявіўся тут.

– Што? – Рыштант сунуўся да яго. – Прэч, смурод, каб і духу не было. Ох, я табе сέньня ўклею...

– Так, правільна, ты тут зубы не сушы, – наляицеў на Чувака і брыгадзір, спалохайшыся, каб яны хаця не скапіліся. – Ідзі астатніх коней павыганяй, бо падохнуць з голаду. Ды хутчэй...

Прывезылі абед. Бамжыхі кінуліся да аўтобуса. Пасталі ў чаргу, не раўнуючы, як палонныя. Паварыха Гэлька ў белай касынцы і фартуху разылівала ў бліскучыя жалезнныя місачкі «шчы», накладала ў сподачкі сасікі і кашу, наверх клала скібкі хлеба, а кампот налівала чарпаком у слоікі, бо не хапала шклянак...

Мужыкі, якія і без таго былі здорава паддатыя, прынеслы чарніла: «зарабілі», бо не было начальства. Разылівалі ў белую пластмасавую шклянку, пілі самі, частавалі «канавалаў» (свае хлопцы). Ванька абураўся, што нікога са сваіх «палевікоў» не паставілі «на давольствіе».

– Трэба было б напісаць, от бы ляцелі ва ўсе бакі...

– Што напісаць, лепш бы хару брыгадзіру натаўчы... – крычаў Рыштант.

Васька прынёс з-пад капцоў печанай бульбы, яшчэ цёплай, зверху абгарэлай, высыпаў на зямлю, наклаў на газету салёных агуркоў. А сабе дастаў з кішэні кавалачак сухога сыру, выдзымухаў пыл і пачаў грызыці. Нехта прынёс яблыкаў і груш.

Прыбеглі дзьве «бамжыхі», прынеслы дзьве місачкі «шчоў», сталі прасіць:

– Хлопчыкі, наліце і нам, хоць крышку... Так пахмяліцца хочацца.

Хлопцы налілі.

– Ну, чым ня кайф? – рагатаў Рыштант.

– Ну, дык што будзем рабіць? – паеўшы асобна ў будцы «весавой», спытаў брыгадзір.

– А ні храна... – адказаў Уладзік. – Я забіраю, і ўсё, і ты ня плач.

– Сур'ёзна? – усьміхнуўся брыгадзір.

– А я што табе – трапло? Я сказаў і – кропка...

Брыгадзір паклікаў мужыка кладаўшчыцы і сказаў:

– Алег, тут жарабя змарнавалася, дык трэба зважыць. А дакумент, акт там і ўсё такое аформім у канторы заўтра.

– Райка дапаможа! – зарагатаў Рыштант.

– Не сумняваюся... – памяркоўна падагуліў брыгадзір і пашыбаваў да сваёй «блішанкі», у якой яго чакала Райка.

Буланку «разъдзелалі» хутка. Хлопцы, хоць і былі «напампаныя», дапамаглі. Яны разумелі, што Уладзік («Карціна Рэпіна») раскашэліцца.

Рыштант не хацеў важыць, крычаў на Алега:

– Ды запішы ты якіх пару кілаграм і ўсё тут. На храна яе цягаць на тыя вагі, пуп

рваць...

– Не, хлопцы, – запярэчыў Алег, – цераз «весавую» прапусціць трэба абавязко-ва. А то знайдзеца нейкая балда і будзе потым гаўкаць. А скідку зробім па закону... паложана само сабой... Так што цягніце...

Хлопцы на брызеньце прывалаклі «тушку». Алег пацягнуў за рычаг, стрэлка запрыгала, захадзіла сюды-туды.

Чувак сунуў нос:

– Дык колькі ж, колькі? Пачакай, не запісвай, хай стрэлка спыніцца.

Але хтосьці знадворку калаціў тыя вагі, і стрэлка прыгала, як шалённая. Нарэшце, Алег павярнуў рычаг назад і махнуў рукой:

– Парадак, забірайце... – ён штосьці стаў запісваць у блакнот, сам сабе нешта мармытаў пад нос, а Чувак усё насядаў:

– Дык колькі ж, колькі?

– Пачакай, дай разабрацца. Так... плюс мінус скідка... мінус брызент... а яшчэ вяроўка...

– Скідка з сотні трох кіло.. жывой вагі... – пёр Чувак. – А якая яшчэ вяроўка?

– Дык гэта правільна, з жывой вагі трох кіло, – спакойна адказаў Алег, павярнуўся і зірнуў зьнізу ўверх на Чувака, які вісеў у яго над душой. – Вяроўка можа быць... чаму не?

– Вяроўка можа быць на шыі ў цябе, прыдурак! – ня вытрымаўши, зароў Рыштант. – Ды чаго табе тут трэба? Чаго ты тут тырчыш, як сабака?

– А нічога мне ня трэба. Я выйду, калі ласка... Мне ўсё зразумела. Але на замочку я ўсё роўна прыйду. Ні храна! Каняку я выгадаваў!

...І ўсё ж прыщёгся...

Да Уладзіка прыехала ў госьці недзе ажно з-пад Пярмі залуviца Лісавета, развяздэнка. Працавала яна там у нейкай «забягалаўцы», мела добрыи вопыт. І калі ўбачыла, колькі мяса прывалок Уладзік і што запісалі ўсяго трывцаць кэ-гэ, дык ажно запішчала ад радасці.

– Уладзя, дык гэта ж цэлае багацьце... Божа мой! Кілбас будзе на ўвесь сьвет...

Уладзік паслаў Рыштанта на «точку» да Надзі (Лісавета дала грошай), і той прывалок чатыры «гранатамёты». Лісавета настажыла шырокую патэльню пячонкі, скінула ў міску і стала пячы адбіўныя. Хлопцы, усе чатыры, сядзелі на лаўцы каля веранды і курылі. А Чувак стаяў на вуліцы, абапёршыся на аглабіно свайго воза. Усе чакалі «штурму». Галодны конь абгрызаў галінкі бэзу, а аўтарка ляжала на возе на саломе. Рабы дварняк, якога Чувак часта біў пугай, сядзеў воддарль ад двара.

Усе: і конь, і людзі, і сабакі хацелі есьці.

Нарэшце Лісавета паклікала гасьцей. Чувак абагнаў усіх і ўскочыў першы, імгненна заляцеў за стол. Уладзік скоса паглядзеў на яго, але змаўчаў. Рыштант таксама пакасіўся, нешта хацеў сказаць, ды не пасыпей. Лісавета, трymаючы ў руцэ цяжкі «гранатамёт» (ажно рука зылёгку дрыжэла), пачала разыліваць пітво ў шклянкі. Хлопцы выпілі, сталі закусваць. На момант усталявалася цішыня, толькі той-сёй часам ляпаў відэльцам, шморгаў носам, і моцна соп Чувак. Потым выпівалі яшчэ і яшчэ. Лісавета паставіла на пліту трэцюю патэльню. Хлопцы загаманілі, закурылі. Уладзік паглядзеў, што адна пляшка-бомбачка яшчэ поўная, і адставіў убок.

– А гэта хай будзе... Яшчэ Алег падыдзе. Яму цяпер нельга, трэба ж там важыць...

Чувак незадаволена правёў вачыма за Уладзікавай рукою і спыніў позірк на трэцяй, недапітай.

У гэтых момант пад сталом гырканула Чувакова аўтарка: хтосьці штырхануў яе нагой. Як яна ўскочыла ў веранду, ніхто не заўважыў.

– Сабаку, дзядзьку, прыбярыце... – закрычаў Мішка, пасъмялеўши пасыля пачастунка.

– Ты сядзі, малыш... – прамямліў Чувак. – Сабака есьці хоча. Ён таксама Буланку ганяў... – і, цмокнуўшы, схапіў з патэльні кавалак мяса, кінуў аўчарцы.

– Ну ты, бляха, прэкраці... – усхапіўся з месца Рыштант.

– Табе шкада? Мо ўжо нажорся... – адказаў Чувак і спакойна, як ні ў чым не бывала, кінуў сучыць з патэльні другі кавалак мяса.

Рыштант не стрымаўся, імгненна цераз стол рвануў да Чувака, ажно зазывінеў посуд, і доўгай рукой садануў яму ў скулу, спрытна падхапіў няскончаную пляшку, якая захісталася на стале. Чувак грымнуўся аб дзвёры, выкаціўся з веранды. Аўчарка кінулася да Рыштанта, але Мішка, які сядзеў побач, стукнуў яе ботам.

Чувак узбраўся на воз, захрап, закрычаў:

– Заб’ю рыжага гада...

I, схапіўшы лейцы, з усёй сілы пугаўём шлёгнуў па кані. Гнеды рвануў з месца рыхсцю. Чувак біў яго яшчэ і яшчэ. Конь стагнаў, але мацней ужо ня бег. Бабка Маланка, якая стаяла каля сваіх весьніц, цераз дарогу, стала хрысьціцца і прыгаворваць:

– А божа мой, божа... А за што ж яго так біць... А ці ж немая жывёла вінаватая? Ой, людзі добрыя, біць каня – вялікі грэх. Конь жа наш карміцель...

Пасыля абеду работа ўжо ня ладзілася. Канавалы разыщліся па хатах, мясцовыя «палевікі» блыталіся ля весавой, сёй-той спаў у кювеце, а сёй-той шукаў, каб яшчэ дабавіць. «Бамжыхі» адбіралі сабе «працэнты». Толькі трактарысты прывозілі бульбу з поля, з-пад камбайну, але яе не было каму прымаць: сарціроўка не працавала, і яны абарочвалі прычэпны ля капцоў, як папала, бо і там не было прыёмшчыка.

Брыгадзір, вясёлы, румяны, ні на кога не кричаў, ні з кім не сварыўся, адкрыта абдымаў Райку, якая не адыходзіла ад яго ні на крок. I чакала, пакуль і ёй навыбіраюць хлопцы бульбы.

Адна толькі Уладзікова залувіца Лісавета працавала, як гаворыцца, да сёмага поту. Яна скрабла, мыла, паласкала кішкі, абразала і крышыла мяса (добра, што ва Уладзіка знайшлася памочніца), саліла косыці.

А неўзабаве на Уладзікамі двары на доўгіх жэрдках былі вывешаны кілбасы, тоўстыя, пумпатыя. На сонцы яны абветралі, падрумяніліся, і калі часам хлопцы, ідучы на нарад, на іх заглядаліся, Уладзік усьміхайся:

– Карціна Рэпіна...